

IZGUBLJENE GODINE I POSLEDNJI DANI DEJVIDA FOSTERA VOLASA

Bio je najsajjniji pisac svoje generacije – a takođe i njen najnapaćeniji pisac. Nakon tragičnog samoubistva, njegovi prijatelji i porodica nam otkrivaju borbu kroz koju je ovaj divni um prolazio celog života.

Bio je visok 189 cm, a u dobrim periodima je težio 90 kg. Nosio je bapske naočare i maramu na glavi čije krajeve je vezivao u čvor na potiljku, čime je istovremeno podsećao i na pirata i na neku domaćicu. Uvek je nosio dugu kosu. Imao je tamne oči, blag glas, bradu kao pećinski čovek, divne usne sa izraženim Kupidonovim lukom, koje su uvek bile najbolja crta njegovog lica. Imao je lenji hod bivšeg sportiste, kotrljao je stopala od pete ka prstima, kao da sve telesno predstavlja zadovoljstvo.

Dejvid Foster Volas je stvarao iznenađujuće obrte u vezi sa skoro svim: romanima, novinarstvom, odmorom. Njegov život je bio lov na informacije, sakupljanje objašnjenja i uzroka. Jednom je rekao: „Danas sam sakupio 500.000 sitnih informacija, od kojih je možda 25 važno. Moj posao je da u tome nađem neki smisao.” Želeo je da piše „o tome kako je to živeti. A ne da pružam olakšanje od toga”. Čitaoci su se sklopčavali u nišama i čistinama njegovog stila: u njegovoj komici, briljantnosti i ljudskosti.

Njegov život je bio mapa koja se završava na pogrešnom odredištu. Volas je bio skroz odličan učenik u srednjoj školi, igrao je fudbal, igrao je tenis, napisao je diplomski rad iz filozofije i roman pre nego što je diplomirao na Koledžu Amherst, išao je u školu za pisanje, objavio roman, a grad zavađenih izdavača i pisaca koji se povređuju i cakaju u kolena potpuno se zatreskao u njega. Objavio je roman od 1000 stranica, primio je jedinu nagradu koju Amerika dodeljuje genijima, napisao je eseje koji su najbolje od svih dočarali šta znači živeti u savremenom svetu, prihvatio je posebnu poziciju predavača na kalifornijskom Koledžu Pomona, gde je podučavao pisanje, oženio se, objavio još jednu knjigu i potom se, prošlog meseca, sa 46 godina obesio.

„Ono što zaista treba reći o Dejvidu Fosteru Volasu jeste da je to bio talenat koji se pojavljuje jednom u sto godina”, kaže Kolin Harison, njegov prijatelj i bivši urednik. „Verovatno nećemo za života videti nekog kao što je on – u to sam sasvim siguran. Bio je kao kometa koja je proletela pri površini zemlje.”

Njegov roman iz 1996, *Beskrajna lakrdija*, bio je biblijskih razmera i izrodio je tomove interpretacija i komentara, poput dela *Shvatiti Dejvida Fostera Volasa (Understanding David Foster Wallace)* – knjiga koju su mogli pokušati da napišu i njegovi prijatelji i zbog koje bi stajali u redu ne bi li je kupili. Decenijama je bio u kliničkoj depresiji, što je podatak koji je podelio samo sa porodicom i najbližim prijateljima. „Mislim da je uvek smatrao da u vezi sa tim ima nečega sramotnog”, kaže njegov otac. „Njegova instinktivna reakcija je bila da to skriva.”

Nakon njegove smrti, 12. septembra, čitaoci su preplavili internet omažima njegovoj velikodušnosti i inteligenciji. „No, on nije bio sveti Dejv“, kaže Džonatan Franzen, Volasov najbolji prijatelj i autor romana *Korekcije* (*The Corrections*). „To je ono paradoksalno u vezi sa Dejvidom: što si bio bliži, to je slika bivala mračnija, ali je on bivao i sve više istinski dopadljiv. Tek kada bi ga bolje upoznao mogao si da uvidiš kakav mu je herojski napor bio potreban ne samo da vodi svakodnevni život, već i da stvara svoja divna dela.“

Dejvid je odrastao u gradu Šampejn, u Illinoisu. Njegov otac Džim predavao je filozofiju na Univerzitetu Illinoisu. Njegova majka Sali predavala je engleski u lokalnoj visokoj školi za strukovne studije. To je bilo profesorsko domaćinstvo – u njemu je vladalo odmereno, brižno ponašanje, u kojima su se igrale jezičke igre, sobe su bile uredne, a zvezde doma bile su police sa knjigama. „Imam ta neka čudna prva sećanja“, rekao mi je Volas 1996. kada sam ga intervjuisao u nekoliko navrata. „Sećam se svojih roditelja kako u krevetu jedno drugom naglas čitaju Džojsov roman *Uliks*, dok se drže za ruke i oboje u tome nalaze neko strastveno zadovoljstvo.“ Sali je mrzela ljutnju – nakon što bi povisila glas, trebalo joj je nekoliko dana da dođe sebi. Stoga je porodica razvila neku vrstu međukancelarijske pošte za razrešavanje sukoba. Kada bi Dejvidova majka imala da kaže neke stroge reči, ona bi to napisala u pismu. Kada bi Dejvid nešto jako želeo – veći džeparac, blaža pravila o vremenu odlaska u krevet – on bi u sobu svojih roditelja ispod vrata gurnuo pismo.

Dejvid je predstavljao jednu od onih čudnih, savršenih kombinacija veština oba roditelja. Naslovi knjiga njegovog oca – *Etičke norme* (*Ethical Norms*), *Posebni slučajevi* (*Particular Cases*) – zvuče kao naslovi Volasovih kratkih priča. Ton glasa Dejvidove majke dok govori u sebi sadrži eho Volasovog spisateljskog glasa: njen priručnik *Praktično bezbolan engleski* (*Practically Painless English*) zvuči kao neka Volasova šala. Ona koristi izraze „smrtno vrelo“ za „jako vrelo“, „žumoriti“ za „pričati u snu“, „pručiti svoj skelet“ za odlazak u krevet. „Dejvid i ja oboje mnogo dugujemo svojoj majci“, kaže njegova sestra Ejmi, koja je od njega mlađa dve godine. „Nikada nisam srela nikog drugog ko priča na takav način.“

Dejvid je za sebe rekao da je od najranijeg doba bio „veoma osetljiv“. Voleo je TV, a kada je gledao program kao što su serije *Betmen* i *Divlji, divlji zapad* postajao bi neverovatno uzbuđen. (Njegovi roditelji su određivali koliko često sme da gleda „nasilne“ serije. Jednom nedeljno.) Dejvid je bio u stanju da nauči napamet dijalog čitave epizode i da predvidi, kao neka vrsta meteorologa za zaplet, kada će se dogoditi preokret u priči i gde će likovi završiti. Niko ga nije posmatrao ili tretirao kao genija, ali kada je imao 14 godina, pitao je oca šta on to radi na poslu, pa ga je Džim postavio pored sebe i proveo kroz sokratovski dijalog. „Bio sam zapanjen prefinjenošću njegovog razumevanja“, kaže Džim. „Tada sam shvatio da je izuzetno, izuzetno bistar.“

Kao dete, Dejvid je bio krupne građe; igrao je američki fudbal – na poziciji kvorterbeka – do svoje dvanaeste ili trinaeste godine, i do kraja života je pričao kao sportista, gutao je neka slova u rečima. „Kada sam bio mali, bio sam zaista ozbiljan sportista“, rekao mi je Volas. „Hoću da kažem, nisam imao umetničke ambicije. Igrao sam američki fudbal u gradskoj ligi. I zaista sam bio dobar. Onda sam upisao srednju školu i u gradu su bila dva kvorterbeka bolja od mene. A igrači su počeli mnogo jače da se udaraju, pa sam otkrio da baš ne uživam u udaranju ljudi. To je bilo veliko razočaranje.“ Nakon prvog treninga u Srednjoj školi Urbana, došao je kući i odlučio da batali američki fudbal. Roditeljima je dao dva objašnjenja: od njega se očekivalo da trenira svaki dan, a treneri su previše psovali.

Takođe se upustio u tenis. „Sâm sam otkrio tenis“, rekao je Volas, „tako što sam krenuo na javne časove u parku. Pet godina sam imao ozbiljnu nameru da postanem profesionalni teniser. Moj način igre nije bio posebno lep za gledanje, ali bio sam skoro nepobediv. Znam da to zvuči arogantno, ali je tako.“ Na terenu je bio pomalo prevarant – pre meča bi svom protivniku govorio: „Hvala ti što si ovde, ali znam da ćeš me sigurno razbiti.“

Kada je napunio 14 godina, imao je osećaj da može da dođe do državnog prvenstva. „Da zaista postanem deo juniorske ekipe. Ali tada mi je to postalo previše važno, počeo sam da se blokiram. Što više straha osećaš, to gore igraš.“ Pored toga, to su bile sedamdesete – doba Pink Floyda i bongova. „U petnaestoj ili šesnaestoj sam počeo mnogo da duvam, a tako je teško trenirati“, rekao je kroz smeh. „Nemaš baš mnogo energije.“

Otprilike u to vreme, Dejvidovi ukućani su primetili da se sa njim dešava nešto čudno. Izražavao je iznenađujuće želje, na primer, da okreći u crno zidove svoje sobe. Stalno je bio ljut na sestru. Kada je imao šesnaest, odbio je da ode na njenu rođendansku žurku. „Zašto bih želeo da slavim njen rođendan?“, izjavio je svojim roditeljima.

„Dejvid je počeo da doživljava napade anksioznosti u srednjoj školi“, priseća se njegov otac. „Primetio sam simptome, ali sam bio jako nesofisticiran kada je reč o tim stvarima. Depresija je izgledala kao neki zli duh koji progoni Dejvida.“ Sali je to počela da zove „crna rupa sa zubima“. Dejvid se povukao u sebe. „Proveo je dosta velik deo treće godine srednje škole povraćajući“, priseća se njegova sestra. Jedan zid njegove sobe je bio prekriven plutom, za kačenje slika poznatih tenisera iz časopisa. Dejvid je tu okačio jedan članak o Kafki, sa naslovom BOLEST JE BILA SAM ŽIVOT.

„Mrzela sam te reči“, kaže mi njegova sestra i počinje da plače. „Činilo se da sažimaju njegovo postojanje. Nismo mogli da razumemo zašto se tako ponaša, pa su, naravno, moji roditelji bili ljuti, ljuti zbog ljubavi prema njemu.“

Dejvid je završio srednju školu kao skroz odličan učenik. Šta god da je bio taj uragan koji mu se desio na ličnom planu, nakon što je razbacao drveće, nastavio je svojim putem. Dejvid je odlučio da ode na Koledž Amherst, gde je studije završio i njegov otac. Roditelji su mu rekli da će uživati u jeseni u okrugu Berkšir. Njemu je, međutim, nedostajala kuća – farme i ravni horizonti, putevi koji bezbrižno ne vode nikuda. „Jesen je“, pisao je Dejvid svojim. „Planine su lepe, ali krajolik nije tako lep kao Illinois.“

Volas je dovukao svoje kofere do Koledža Amherst u jesen 1980 – Regan je bio na putu da postane američki predsednik, sedamdesete su se okončale, a sve je vrvelo od ulickanih studenata koji su dolazili iz bogatih porodica i završili skupe pripremne škole za univerzitet. Volas je kupio odelo za kampus. „To je bilo odelo poput onih koja su se prodavala u robnoj kući ‘Sirs’, sa nekom kariranom kravatom“, kaže Volasov cimer sa koledža i blizak prijatelj Mark Kostelo, koji je takođe postao uspešan romanopisac. „Momci koji su išli na Koledž Amherst, dolazili su iz pet prestižnih škola koje su bile priprema za univerzitet, uvek su se oblačili malo manje formalno. Niko nije imao odelo. Bio je to prosto Volasov osećaj da je odlazak na istok Amerike velika stvar, da ne sme da se osramoti. Moj prvi utisak je bio da je zaista van tokova.“

Kostelo je potekao iz radničke klase u Masačusetsu, iz irsko-katoličke porodice sa sedmorom dece. On i Volas su se združili. „Ni on ni ja se nismo uklapali u getsbijeovski kalup“, kaže Kostelo. Dejvid je na Amherstu usavršio stil oblačenja koji je zadržao ceo život: rolka, duks sa kapuljačom, velike košarkaške patike. Tako su se oblačila deca koja su visila po parkinzima,

a koju su u Illinoisu zvali „bombe prljavštine“. „Ličnost koja je pomalo žilava, pomalo poput nusproizvoda, koja igra tenis“, kaže Kostelo. Volas je takođe bio fantastično lako i dobro društvo, čak i samo za šetnju kroz kampus. „Uvek sam želeo da budem imitator“, rekao je Volas, „ali prosto nisam imao dovoljno fleksibilan vokalni registar i registar izraza lica.“ Prelazak preko zelenih površina je bio trenutak za Dejvov šou. Oponašao je način na koji ljudi hodaju, pričaju, drže glavu i kako zamišljaju svoje živote. „Bio je prosto veoma povezan sa ljudima“, priseća se Kostelo. „Dejv je imao sposobnost da se postavi u tuđu kožu.“

Posmatranje ljudi izdaleka može, naravno, da bude način da se izbegne blizak kontakt sa njima. „Bio sam potpuno blesav autsajder na koledžu“, sećao se Volas. „Jednostavno sam se zaista plašio ljudi. Na primer, morao sam da skupim ogromnu hrabrost da dođem u zajedničku sobu sa TV-om da bih gledao seriju *Hill strit bluz*, jer mi je zaista bila važna.“

Jednog popodneva u aprilu tokom druge godine studija Kostelo se vratio u sobu koju je delio sa Volasom, i zatekao ga kako sedi na svojoj stolici. Njegov sto je bio prazan, koferi spakovani, čak je bila spakovana i njegova pisaća mašina, koja je težila kao sva njegova odeća zajedno.

„Dejv, šta se dešava?“, zapitao je Kostelo.

„Žao mi je, jako mi je žao“, rekao je Volas. „Znam da je ovo baš bez veze prema tebi.“

Hteo je da odustane od koledža. Kostelo ga je odvezao na aerodrom. „Nije bio u stanju da o tome razgovara“, priseća se Kostelo. „Plakao je, bio je prestravljen. Paničio je. Nije mogao da kontroliše svoje misli. To je bio gubitak mentalne kontrole, ekvivalent piškenju u gaće.“

„Nisam bio srećan tamo“, rekao mi je Volas kasnije. „Nekako sam imao utisak da sam neadekvatan. Bilo je mnogo stvari koje sam želeo da čitam koje nisu bile deo programa. A mama i tata su bili potpuno 'kul'.“

Volas je otišao kući, gde su ga čekali hospitalizacija, objašnjenja roditeljima, posao. Neko vreme je vozio školski autobus. „I tako je taj tip, koji je bio zaista nestabilan, poput Holdena Kolfielda, vozio školski autobus kroz olujne munje“, priseća se Kostelo. „Napisao mi je pismo revoltiran lošim procedurama za selekciju vozača školskih autobusa u centralnom Illinoisu.“

Volas je odlazio na predavanja iz filozofije svog oca. „Časovi bi se pretvarali u dijalog između Dejvida i mene“, priseća se njegov otac. „Studenti bi samo sedeli i gledali, pitajući se: 'Ko je ovaj tip?'“ Volas je gutao romane – „otprilike sve što sam pročitao u životu, pročitao sam tokom tih godinu dana“. Takođe, rekao je svojim roditeljima kako se osećao na koledžu. „Pričao je kako je osećao samo tugu i usamljenost“, kaže Sali. „To nije imalo nikakve veze sa tim da li je bio voljen ili ne. Bio je samo veoma usamljen u sebi.“

Na jesen se vratio na Amherst i ponovo počeo da deli sobu sa Kostelom; bio je nestabilan, ali je očvrstnuo. „Neke stvari u njegovoj glavi su bile uništene“, kaže Kostelo. „U prvoj polovini studija na Koledžu Amherst pokušavao je da bude obična osoba. Bio je član debatnog kluba, ona vrsta tipa koji zna da će biti uspešan.“ Volas je govorio o započinjanju političke karijere; Kostelo se priseća kako se šalio na svoj račun: „Niko neće glasati za nekog ko je bio u ludari.“ Rastrojstvo koje je doživeo suzilo je broj opcija koje je smatrao da su mu na raspolaganju – a preostale mogućnosti su mu postale realnije. U pismu Kostelu je napisao: „Želim da pišem knjige koje će ljudi čitati i za 100 godina.“

Nakon što se vratio na studije upisavši treću godinu, nije nikada mnogo govorio o svom slomu. „To je bilo nešto lično, čega se sramio“, kaže Kostelo. „Zona u kojoj nije bilo mesta za

šalu." Volas je to posmatrao kao neuspeh, kao nešto što je trebalo da bude sposoban da kontroliše. U svoj život je uveo rutinu. Bio je prvi u redu za večeru u trpezariji, večerao bi, pio kafu u koju su bile umočene kesice za čaj, potom bi odlazio u biblioteku da uči do 11 sati, nakon čega bi se vraćao u svoju sobu, puštao seriju *Havaji fajv ou*, a zatim bi u ponoć iz flaše popio gutljaj viskija. Kada nije bio u stanju da isključi mozak, rekao bi: 'Znaš šta? Mislim da je večeras trenutak za dve žestine', nakon čega bi uzeo još jedan gutljaj i otišao na spavanje."

Kostelo je 1984. otišao na postdiplomske studije prava na Univerzitetu Jejl; Volas je bio sâm na četvrtoj godini. Imao je dva glavna predmeta – engleski i filozofiju – što je značilo da treba da napiše dva diplomatska rada. Iz filozofije je odabrao modalnu logiku. „To mi je izgledalo veoma teško i plašilo me je”, rekao je. „Pa sam namerio da napišem neku vrstu laganog romana od sto stranica.” Napisao ga je za pet meseci, a roman je na kraju imao sedamsto stranica. Nazvao ga je *Metla sistema* (*The Broom of the System*).

Volas je objavljivao priče u književnom časopisu Koledža Amherst. U jednoj („Planeta Trilafon i u kakvom je ona odnosu sa Zlom stvari“ [*The Planet Trillaphon as it Stands in Relation to the Bad Thing*]) radilo se o depresiji i tricikličnim antidepresivima koje je tada pio već dva meseca. Zbog tih lekova „imao sam osećaj da sam stondiran i u paklu”, rekao mi je. Priča se bavila tim osećajem da je u paklu:

„Bolest si ti... Sve to shvatiš... kada pogledaš u crnu rupu, a ona ima tvoje lice. Tada te Zla stvar naprosto izjede, ili, bolje rečeno, sam sebe izjedeš. Tada se ubiješ. Sve to u vezi sa ljudima koji izvršavaju ubistvo kada su 'u teškoj depresiji'; mi kažemo: 'Gospode, moramo nekako da ih sprečimo da se ubiju!' To je pogrešno. Zato što su se, znaš, svi ti ljudi do tada već ubili, kada su u pitanju stvari koje su zaista važne... Kada 'izvrše samoubistvo', oni samo ispunjavaju formu.”

Pisanje romana nije jedino zbog čega je Volas shvatio da njegova budućnost leži u književnoj fikciji. On je, takođe, pomagao prijateljima tako što je pisao njihove radove. Da je junak stripa to bi bio njegov početak, deo kada ga bombarduju gama zracima, kada ga ujeda pauk. „Sećam se da sam tada shvatio: 'Čoveče, ovo mi stvarno dobro ide. Ja sam čudna vrsta falsifikatora. Mogu da zvučim kao skoro bilo ko.'”

Potom su na red došle postdiplomske studije. Filozofija je bila očigledan izbor. „Moj tata bi pre dao da mu odstrane udove bez anestezije nego da tera svoju decu na bilo šta”, rekao je Volas. „Znao sam da ću morati da idem na postdiplomske studije. Umesto na programe iz filozofije, ja sam se prijavio za programe iz engleskog i to nisam nikome rekao. Dok sam pisao roman *Metla sistema*, osećao sam se kao da koristim 97 procenata sebe, dok sam za filozofiju koristio 50 procenata.”

Nakon Amhersta, Volas je upisao master na Univerzitetu Arizone. Tada je počeo da nosi maramu na glavi: „Marama sam počeo sam da nosim u Tusonu zato što je stalno bilo 38 stepeni, pa sam se toliko znojio da mi je znoj kapao po stranicama.” Žena sa kojom se tada bavljao smatrala je da je marama mudar potez. „Bila je kao žena iz šezdesetih, sufi muslimanka. Rekla je da postoje razne čakre, a jednu od velikih čakri, koja se nalazi na vrhu lobanje, zvala je ispusnim otvorom. Onda sam počeo da razmišljam o izrazu 'ostati pribran'.¹ Pomalo me podilazi jeza od toga što ljudi to vide kao neki zaštitni znak ili tako nešto – to je pre priznavanje slabosti, zabrinutost da će mi glava eksplodirati.”

¹ Eng. *keeping your head together* – bukvalno znači 'sačuvati glavu u komadu'. (Prim. prev.)

Arizona je bila čudno iskustvo: prve učionice gde ljudi nisu bili srećni što ga vide. Hteo je da piše onako kako je želeo – na smešan, pretrpan, nelinearan i čudan način. Svi predavači su bili „zadrti realisti“. To je bio prvi problem. Drugi problem je bio Volas. „Mislim da sam bio pomalo drkadžija“, rekao je. „Mene nije bilo moguće podučavati. Imao sam onaj pogled – ‘Da ima i malo pravde, ja bih držao ovo predavanje’ – zbog kog poželite da ošamarite studenta.“ Jedna od njegovih priča, „Ovde i tamo“ („Here and There“), dobila je 1989. Nagradu „O. Henri“ nakon što je objavljena u jednom književnom časopisu. Kada je tu priču predao svom profesoru, on mu je na to odgovorio ledenom porukom: „Nadam se da ovo nije primer rada koji ovde nameravate da ostvarite. Ne bismo voleli da Vas izgubimo.“

„Ono što sam mrzeo u vezi sa tim jeste koliko je to bilo licemerno“, prisećao se Volas. „‘Ne bismo voleli da Vas izgubimo.’ Znaš, ako ćeš pretiti, budi direktan.“

Volas je poslao svoj diplomski rad agentima. Dobio je mnogo pismenih odgovora tipa: „Želim Vam mnogo sreće u Vašoj karijeri domara.“ Boni Nadel je tada imala 25 godina i radila je u San Francisku u agenciji „Frederik Hil“, što joj je bio prvi posao u životu. Otvorila je Volasovo pismo i pročitala jedno poglavlje njegove knjige. „Jako mi se dopalo“, kaže Nadel. Ispostavilo se da postoji neki drugi pisac pod imenom Dejvid Rejns Volas. Hil i Nadel su se složili da Volas treba da ubaci devojačko prezime svoje majke, pa je tako postao Dejvid Foster Volas. Nadel je ostala njegov agent do kraja njegovog života. „Čim sam u blizini neke jevrejske majke imam tu čudnu potrebu da jednostavno obgrlim njenu suknju i prikačim se za nju“, rekao je Volas. „Ne znam šta to znači. Možda je to neka uskraćenost belog anglosaksonskog protestanta.“

Izdavačka kuća „Vajking“ pobedila je na aukciji za pravo da izda taj roman, „sa otprilike šakom kupona“. Vesti su se proćule; profesori su postali fini. „Od studenta koji je bio nadoimak izbacivanja sa univerziteta postao sam neko kome su svi ti tipovi usiljenog osmeha govorili: ‘Drago mi je što Vas vidim, ponosni smo na Vas, obavezno morate doći kod mene na večeru.’ Naslađivao sam se: bilo me je sramota umesto njih, nisu čak imali ni integritet u vezi sa svojom mržnjom.“

Volas je otišao u Njujork da upozna svog izdavača, Gerija Hauarda, obučen u majicu sa slikom benda U2. „Imao je 24 godine, ali je izgledao mlađe“, kaže Hauard. Majica ga je impresionirala. „U2 tada nisu bili posebno slavni. A postoji hiperiskrenost u vezi sa njima, što mislim da je frekvencija na kojoj je bio i Dejvid – to jest, zaista je želeo da bude iskren, iako ga je mozak stalno usmeravao ka ironiji. Volas je Hauarda – koji je tada imao samo 36 godina – stalno zvao „g. Hauard“, nikada „Geri“. To će postati njegov poslovni stil: neka vrsta imitacije formalnosti. Ljudi su često imali osećaj da je to samo gluma. Zapravo, to je bila ljubaznost čoveka sa Srednjeg zapada Amerike, gde propalitet na parking u dalje pozdravlja zamenika direktora škole tako što klimne glavom i kaže „gospodine“. „U pozadini te provincijalističke uglađenosti nazirala se neka vrsta superinteligencije“, priseća se Hauard.

Roman *Metla sistema* objavljen je u januaru 1987, za vreme Volasove druge i poslednje godine na Univerzitetu Arizone. Naslov se odnosio na nešto što su njegove majka i baka često govorile, na primer: „Izvoli, Sali, uzmi jabuku, to je metla sistema.“ „Nisam bila svesna da je Dejvid to registrovao“, kaže njegova majka. „Bila sam oduševljena što je porodični izraz postao naslov njegove knjige.“

Roman je doživeo uspeh. „Ispunio je sve naše nade“, kaže Hauard. „Kritičari su ga hvalili, dobro se prodavao, a Dejvid je ušao u trku.“

Njegov prvi susret sa slavom bio je neka vrsta uvodnog iskustva. Volas bi uzimao novine *Vol strit džernal* i ugledao svoje lice pretvoreno u stripovsko. „Neki članak nazvan, recimo, 'Čudan roman nove zverke u književnom svetu'“, rekao je. „Osetio bih se zaista dobro, zaista 'kul', čitavih deset sekundi. To je osećaj koji se verovatno ne razlikuje mnogo od onog kad se uradiš krekom, znaš? Živeo sam život koji je bio neverovatno američki: 'Čoveče, kad bih samo postigao X, Y, Z, onda bi sve bilo OK.'“ Hauard je kupio prava za drugu Volasovu knjigu, *Devojčica neobične kose* (*Girl with Curious Hair*), zbirku priča koju je Volas završavao u Arizoni. No, nešto u Volasu ga je brinulo. „Nikada se nisam susreo sa umom kao što je bio Dejvidov“, kaže on. „Dejvidov um je funkcionisao na tako fantastično visokom nivou da je bilo jasno da on živi u stanju hiperbudnosti. No, sa druge strane, osećao sam da Dejvidov emotivni život veoma zaostaje u odnosu na njegov mentalni život. I mislio sam da može da se izgubi u procepu među njima.“

Volas je već tada polako klizio u taj procep. Osvojio je Vajting nagradu za pisanje (Whiting Writers' Award) – stajao na bini sa Judorom Velti – završio master na Univerzitetu Arizone, otišao u jednu umetničku koloniju, upoznao slavne pisce, znao da slavni pisci vide njegovo ime u sve više časopisa (što je bilo „apsolutno uzbudljivo i zaista zastrašujuće u isto vreme“), i završio pisanje priča. A onda mu je ponestalo ideja. Izvesno vreme pokušavao je da piše u kolibi u Tusonu, potom se vratio kući da bi pisao tamo, a mama i tata su odlazili u kupovinu. Prihvatio je da predaje filozofiju godinu dana na Koledžu Amherst, što je bilo čudno. Studenti na drugoj godini koje je poznavao sada su bili njegovi studenti. U zahvalnici u knjizi koju je završavao zahvalio se „Fondu g. i gđe Volas za besciljnu decu“.

Bio je smušen, zavezan. „Počeo sam da mrzim sve što radim“, rekao je. „Bilo je gore nego onda na koledžu. Bio sam beznadežno zbunjen, u neverovatno lošem stanju. Stvarno sam osećao paniku, mislio sam da neću više moći da pišem. Onda mi je sinula ova ideja: 'Procvetao sam u akademskoj sredini – moje prve dve knjige su na neki način bile napisane pod uticajem profesora.'“ Prijavio se na postdiplomske studije iz filozofije, misleći da će moći da piše fikciju u slobodno vreme. Harvard mu je ponudio punu stipendiju. Poslednja stvar koja mu je bila potrebna da reprodukuje studentske dane bio je Mark Kostelo.

„I onda je on smislio čitav taj nepojmljiv plan“, priseća se Kostelo. „Rekao mi je: 'Okej, vratićeš se u Boston, bavićeš se pravom, a ja ću ići na Harvard. Živećemo zajedno – biće baš kao u kući u kojoj smo živeli kada smo išli na Amherst.' Na kraju se sve to pretvorilo u jednu katastrofu.“

Našli su stan u Somervilu. To je bio studentski geto: trošne zgrade sa stepeništem izvan zgrade. Kostelo bi se vraćao kući sa svojom aktovkom, podizao zadnje stepenice, a Dejvid bi ga pozdravljao dovikujući mu: „Čao, dragi, kako je bilo danas?“. No, Volas nije pisao fikciju. Mislio je da će rad potreban za predavanja biti nešto što će moći da radi onako usputno, ali su profesori očekivali istinski rad.

Nepisanje je bilo neka vrsta simptoma koji je predstavljao problem za sebe. „Dovodio je sebe u stanja u kojima je bio prilično bespomoćan“, kaže Kostelo. „U suštini, sve vreme su to bili isti simptomi: taj neverovatan osećaj neadekvatnosti, panika. Jednom mi je rekao da želi da piše da bi učutkao brbljanje u glavi. Rekao je da kada pišeš dobro onda uspostavljaš jedan glas u glavi, a on učutkuje ostale glasove. One koji govore: 'Ti nisi dovoljno dobar, ti si prevarant.'“

„Harvard je bio prosto neverovatno turoban“, rekao je Volas. To je postao maraton konzumiranja opojnih supstanci: pijančenja, žurki, droga. „Nisam želeo da osećam“, rekao je. „To je bio jedini period u mom životu kada bih odlazio u bar i odlazio kući s ženom koju nisam poznavao.“ Onda bi nedeljama apstinirao od alkohola i počinjao dan tako što bi istrčavao 16 kilometara. „Znaš, ona vrsta veoma američkog sportskog treninga – popraviću ovo tako što ću preduzeti radikalne mere.“ I onda je dodao imitirajući glas Švarcenegera: „Ako postoji problem, treniranjem ću izaći iz njega. Radiću još napornije.“

Raznovrsna kašnjenja su odložila izdavanje njegove zbirke kratkih priča *Devojčica neobične kose*. Počeo je da oseća strah. „Ja sam taj neki genijalan pisac“, setio se. „Sve što radim mora biti genijalno, bla, bla, bla.“ Opet je počeo da otkucava sat koji je obeležavao isticanje perioda od pet godina. Igrao je fudbal pet godina. Potom je pet godina igrao tenis na visokom nivou. Sada je isticalo pet godina otkad je počeo da piše. „Pomislio sam: ‘Isuse, opet se događa ista stvar.’ Počeo sam kasno, pokazao da puno obećavam – a čim sam osetio šta to obećanje podrazumeva, sve se urušilo. Zato što je, vidiš, sav moj ego tada već bio uložen u pisanje. To je bila jedina stvar zbog koje mi je univerzum dao nešto zauzvrat. Stoga sam se osećao kao u klopki: ‘Uh, ističe mojih pet godina, moram da pređem na nešto drugo.’ Ali nisam želeo da pređem na nešto drugo.“

Kostelo je gledao Volasa kako tone u depresivnu krizu. „Provodio je vreme sa ženama koje su prilično obilato koristile drogu – to je na neki način privlačilo Dejva – smucajući se po Somervilu i opijajući se do besvesti.“

To je bio period gori od svih kroz koje je Volas do tada prošao. „To je možda bilo ono što se nekada zvalo duhovna kriza“, rekao je. „Osećaj kao da se ispostavilo da je svaki aksiom tvog života lažan. I nema ničega, i ti si ništa – sve je to iluzija. Ali ti si bolji od ostalih zato što vidiš da je to iluzija, a opet i gori zato što ne možeš da funkcionišeš.“

U novembru su se anksioznosti učvrstile i fiksirale. „Stvarno sam se zabrinuo da ću se ubiti. A znao sam da ako je iko predodređen da sjebe pokušaj ubistva to sam sigurno ja.“ Prošetao je kroz kampus do studentske zdravstvene ustanove i rekao psihijatru: „Vidite, imam taj i taj problem. Ne osećam se baš bezbedno.“

„To je za mene bila velika stvar, zato što me je bilo toliko sramota“, rekao je Volas. „Ali je to bio prvi put da sam sebe tretirao kao da nešto vredim.“

Time što je to izjavio, Volas je aktivirao određeni protokol: obaveštena je policija, morao je da se povuče sa univerziteta. Poslali su ga u psihijatrijsku ustanovu Maklin, koja je imala pedigree: tu su jednom na lečenju bili i Robert Louel, Silvija Plat, En Sekston; to je mesto u kom je smeštena radnja memoara *Neprilagođena* (*Girl, Interrupted*). Volas je prvi dan proveo pod strogim nadzorom. U zaključanom krilu bolnice, u roze sobi bez nameštaja i sa slivnikom u podu, sa vratima na kojima je bio prorez za posmatranje. „Kada ti se to desi“, rekao je Dejvid osmehujući se, „dobiješ do tada neviđenu volju da razmotriš alternative za drugačiji način života.“

Volas je proveo osam dana u psihijatrijskoj ustanovi „Maklin“. Dobio je dijagnozu da pati od kliničke depresije i prepisan mu je lek nardil, koji je razvijen 1950-ih. Trebalo je da ga uzima od tada pa nadalje. „Imali smo kratak, možda trominutni razgovor sa psihofarmakologom“, kaže njegova majka. Volas je morao da prestane da pije, a dobio je i dugačku listu namirnica koje bi trebalo da izbegava – neke sireve, ukiseljeno povrće, suhomesnate proizvode.

Počeo je da se dovodi u red. Pronašao je način da prestane da pije, uložio velik napor da u tome uspe i nije više pio do kraja života. Njegova zbirka *Devojčica neobične kose* konačno je objavljena 1989. Volas je održao javno čitanje u Kembridžu; došlo je trinaestoro ljudi, među kojima je bila i neka šizofrenična žena koja je podvrisivala sve vreme tokom njegovog nastupa. „Objavljivanje ove knjige je izgledalo kao neki kreštav, oštar smeh univerzuma, kao nešto što se vuče iza mene poput jako smrdljivog prdeža.”

Usledio je postepeni, namerni povratak u svet. Radio je u prepodnevnoj smeni kao čuvar u softver kompaniji *Lotus*. Nosio je uniformu od poliestera i pendrek i šetao hodnicima. „To mi se dopadalo zato što nisam morao da razmišljam”, rekao je. „Zatim sam dao otkaz uz neverovatno hrabro objašnjenje da mi je dosadilo da ustajem tako rano ujutro.”

Zatim je radio u fitnes klubu u Oburndejlu, u Masačusetsu. „Jako trendi mesto”, rekao je. „Moja pozicija se nije vodila kao ‘dečko za peškire’, ali sam zapravo bio to. Sedim ti ja tako tamo, a ko dolazi po peškire? Majkl Rajan glavom i bradom. E sad, Majkl Rajan je dobio Vajting nagradu za pisanje iste godine kad i ja. Tako ti ja ugledam tog tipa sa kojim sam stajao na jebenoj bini kada nam je Judora Velti uručivala nagradu. To je bilo dve godine ranije – to mi je bio jedini put u životu da sam bukvalno hteo da propadnem u zemlju. On je ušao, a ja sam odglumio, ne baš suptilno, da sam se okliznuo, i ostao da ležim potrbuške sa licem ka podu i nisam reagovao. Tog dana sam napustio klub i nisam se više vratio.”

Napisao je pismo Boni Nadel; završio je sa pisanjem. To baš nije bila njena najveća briga. „Brinula sam se da neće preživeti”, kaže ona. Obavestio je i Hauarda. „Razmišljao sam o tome kako najbolji mladi pisac u Americi deli peškire u fitnes klubu”, kaže Hauard. „Jebote, kako je to tužno.”

Volas je upoznao Džonatana Franzena na najprirodniji mogući način za nekog pisaca: kao obožavalac. Poslao je Franzenu lepo pismo o njegovom prvom romanu, *Dvadeset sedmi grad* (*The Twenty-Seventh City*). Franzen mu je odgovorio i dogovorili su se da se sretnu u Kembridžu. „On me je prosto ispalio”, priseća se Franzen. „Nije se pojavio. U tom periodu je konzumirao dosta droga.”

U aprilu 1992, obojica su bila spremna za promenu. Natovarili su Franzenova kola i zaputili se ka Sirakjusu da traže stanove. Franzenu je bilo potrebno „neko mesto gde bih mogao da se preselim sa ženom koje bismo oboje mogli da priuštimo i gde nam niko ne bi govorio koliko je sjeban naš brak”. Volasu je bilo potrebno nešto jednostavnije: jeftin prostor, za pisanje. Mesecima unazad vršio je istraživanje, opsedao ustanove za rehabilitaciju i domove za resocijalizaciju, kriomice beležeći glasove i priče ljudi koji su poput njega upali u procep. „Postao sam veoma asertivan u pogledu istraživanja i obmana u cilju dolaženja do priča”, rekao je. „Proveo sam na stotine sati u tri doma za resocijalizaciju. Ispostavilo se da možeš prosto samo da sediš u dnevnoj sobi – niko nije tako pričljiv kao neko ko je nedavno prestao da se drogira.”

On i Franzen su puno pričali o tome čemu pisanje treba da služi. „Imali smo taj osećaj da fikcija treba da bude dobra za nešto”, kaže Franzen. „U suštini, shvatili smo da je ona sredstvo za borbu protiv usamljenosti.” Razgovarali su o mnogim Volasovim idejama koje su mogle naglo da se pretvore u samokritiku. „Sećam se da je to bila česta tema razgovora”, kaže Franzen, „njegov utisak da nema autentično sopstvo. Da je samo dovoljno brz da izgradi sopstvo prijatno svakome sa kim bi pričao. Sad vidim da se nije samo šalio – u Dejvi-

du je postojalo nešto istinski kompromitovano. Tada sam pomislio: 'Au, on je samosvesniji i od mene.'

Volas je proveo godinu dana u Sirakjusu. „Živeo sam u stanu koji je, bez preterivanja, bio veličine foajea neke prosečne kuće. Stvarno mi se dopadao. U njemu je bilo toliko knjiga da se nije moglo prolaziti. Kada bih pozeleo da pišem, morao bih da premestim sve stvari sa pisaćeg stola na krevet, a kada bih želeo da spavam, morao bih da vratim sve stvari na pisaći sto.”

Volas je pisao rukom, a stranice su se gomilale. „Pogledaš na sat i prošlo je već sedam sati, a u ruci imaš grč”, rekao je Volas. Imao je hemijske za koje je smatrao da mu donose sreću – jeftine *Bik* hemijske sa kuglicom – kao što bejzbol udarač ima palice koje smatra srećnim. Hemijsku koja mu je donosila sreću nazivao je „orgazam hemijska”.

U leto 1993. počeo je da radi kao predavač na Državnom univerzitetu Ilinoisa, u gradu Normal, koji se nalazio na 80 kilometara od mesta gde su živeli njegovi roditelji. Tri četvrtine knjige bile su gotove. Nadel je na osnovu nesređene prve hrpe stranica uspela da je proda izdavaču *Litl, Braun end kompani*. Stavio je sav svoj život u tu knjigu – tenis, depresiju, stondirana popodneva, ponor rehabilitacije i sve sate koje je sa Ejmi proveo gledajući TV. Pokretač zapleta je film pod nazivom *Beskrajna lakrdija*, toliko umirujući i savršen da ga je nemoguće prekinuti: gledaš ga dok ne utoneš u fotelju, dok ti ne procuri bešika, dok ne umreš od gladi. „Ako je ova knjiga o bilo čemu”, rekao je, „onda je o pitanju zašto gledam toliko sranja? Nije o sranju. O meni je: 'Zašto to radim?' Prvobitni naslov je bio *Omanula zabava* (*A Failed Entertainment*), a knjiga ima strukturu kao zabava koja ne funkcioniše” – likovi koji se razvijaju i raspršuju, poglavlja u neredu – „zato što ono čemu zabava na kraju vodi jeste 'Beskrajna lakrdija', to je njena zvezda vodilja.”

Volas je držao časove kod kuće, a studenti su praveći mesta u stranu sklanjali knjige kao *Pregled terapija lekovima* (*Compendium of Drug Therapy*) i *Rađanje francuskog umetničkog filma* (*The Emergence of the French Art Film*), zbijajući šale o „Planini Rukopisu”, gomili koja je bila Dejvidov roman. Dovršio je i sakupio tri godine nacрта i konačno seo i sve to iskucao na pisaćoj mašini. Volas zapravo nije znao da kuca; iskucao je tu gigantsku stvar dva puta, jednim prstom. „Ali zaista brzim prstom.”

Kucani tekst je na kraju imao skoro 1700 stranica. „Bio sam prosto prestravljen kada sam pomišljao na to koliko će na kraju biti dugačak”, rekao je. Volas je rekao izdavaču da će to biti dobra knjiga za plažu, u smislu da će ljudi moći da je koriste da naprave hlad.

Ponekad je potrebno čak godinu dana za lektorisanje, uređivanje, štampanje, reklamiranje i transport knjige, a sve to vreme pisac gleda na sat. U međuvremenu, Volas se okrenuo nefikciji. Njegova dva članka objavljena u časopisu *Harpers* biće uvrštena među najslavnija dela novinarstva u poslednjih 15 godina.

Kolin Harison, Volasov urednik u časopisu *Harpers*, imao je zamisao da ga opskrbi beležnicom i gurne na sasvim američka mesta – Državni sajam Ilinoisa, krstarenje po Karibima. To bi upilo Volasovu stranu koja je uvek bila uključena, njegovo neprestano samoodmeravanje. „Tu bi se pojavio Dejv imitator, Dejv posmatrač ljudi”, kaže Kostelo. „Zahtev da zapravo izveštava mogao bi u njemu izazvati stres, zakomplikovati stvari i učiniti sve iščašenim. Kolin je došao na genijalnu ideju o tome šta da radi sa Dejvidom. Niko drugi nije našao tako jednostavno rešenje.”

Volas je u tim člancima izmislio stil koji su pisci nemilice imitirali u narednih deset godina. Snimak koji nije naknadno uređen, koji se dobija pre nego što režiser u kombiju počne da bira i izbacuje određene delove. Njegov glas je odisao ljudskošću; veliki, dobronamerni mozak koji se spotiče o sopstvene kvрге. „Članci za *Harpers* predstavljaju mene kako ljuštīm slojeve svoje lobanje”, rekao je Volas. „Znaš ono, dobrodošli u moj mozak na dvadeset stranica, gledajte mojim očima, evo ih skoro svi uvojcι i ludi krugovi. Caka je bila u tome da to bude i iskreno i zanimljivo – zato što većina naših misli nije posebno zanimljiva. Biti iskren i imati motiv.” Nasmejao se. „Tu sam stvorio određenu personu, koja je malo gluplja i smotanija nego ja.”

Članak o krstarenju objavljen je januara 1996, mesec dana pre nego što je izašao Dejvidov roman. Ljudi su ga fotokopirali, slali jedni drugima faksom, čitali jedni drugima preko telefona. Kada ljudi kažu da su fanovi Dejvida Fostera Volasa, ono što ti često time govore jeste da su pročitali taj članak; Volas će ga kasnije uvrstiti u svoju prvu zbirku novinarskih radova, *Tobože zabavna stvar koju nikada više neću uraditi* (*A Supposedly Fun Thing I'll Never Do Again*), kojoj će dati naslov po tom članku. Na neki način, razlika između Volasove fikcije i nefikcije jeste razlika između Volasovog društvenog i privatnog bića. Eseji su neizmerno šarmantni, oni su poput najboljeg prijatelja kog ćeš imati, koji sve primećuje, šapuće šale i brzo te odvlači od onog što je iritantno, dosadno ili grozno u ljudskom stilu. Volasova fikcija, naročito ona koju je napisao nakon *Beskrajne lakrdije*, mračna je, apstraktna i izaziva jezu. Mogao si da zamisliš autora te fikcije kako tone u depresiju. Autor nefikcije je bio sveotporno sunce.

Roman je izdat u februaru 1996. Volter Kern je u *Njujork magazinu* napisao ovo: „Konkurencija je zbrisana sa lica zemlje. To je kao kad bi se Pol Banjan priključio Nacionalnoj fudbalskoj ligi ili Vitgenštajn televizijskom šou programu *Jeopardy!*. Roman je toliko kolosalno razoran. A to je spektakularno dobro.” O njemu se pisalo u *Njuzviku*, *Tajmu*. Ljudi iz Holivuda su dolazili na književne večeri da ga čuju kako čita odlomke iz svog dela, žene su treptale, muškarci u zadnjim redovima su se mrštili i zavideli mu. Neki čovek koji je radio za *Fedeks* mu je zazvonio na vrata i zapitao Dejvida dok ga je gledao kako potpisuje da je primio isporuku: „Kakav je osećaj biti slavan?”

Na kraju Dejvidove promotivne turneje proveo sam sa njim nedelju dana. Govorio je o „masnom ushićenju koje stvara slava” i o tome kakav će značaj to imati za njegovo pisanje. „Kada sam imao 25 godina, dao bih nekoliko prstiju svoje leve ruke za ovo”, rekao je. „Osećam se dobro zato što, znaš, hoću ovo da radim još četrdeset godina. Tako da moram da pronađem način da uživam u ovome a da me to ne proguta.”

Bilo je zapanjujuće dobro i stimulativno u društvu sa njim, činio te je da se istovremeno osećaš i potpuno budan i kao da su ti cipele zavezane jedna za drugu. Izgovarao bi nešto poput ovog: „Postoji dobra samosvet, a postoji i samosvest koja je toksična, koja te paralizuje, kao da su te silovali vidoviti Beduini.” Govorio je o nekoj vrsti sramežljivosti zbog koje društveni život postaje nepodnošljivo komplikovan. „Mislim da biti sramežljiv u suštini znači biti toliko zaokupljen samim sobom da ti je teško da budeš u društvu drugih ljudi. Na primer, družim se s tobom, a ne mogu čak ni da odredim da li mi se dopadaš ili ne zato što se previše brinem o tome da li se ja dopadam tebi.”

Rekao je da je jedan čovek koji ga je intervjuisao posvetio ogromne količine energije tom genijalnom pitanju. „To je bio ceo njegov pristup. ‘Da li si normalan? Da li si normalan?’

Među stvarima koje su me istinski učinile pametnijim jeste i to što sam shvatio da su drugi ljudi pametniji od mene na neke druge načine. Ono što mi je kao piscu od najveće vrednosti jeste to što sam umnogome kao i svi ostali ljudi. Delovi mene koji su nekada mislili da sam različit ili pametniji ili šta god skoro su me ubili."

Bilo mu je teško da tokom tog leta gleda kako mu se sestra udaje. „Imam skoro 35 godina. Voleo bih da se oženim i imam decu. Još nisam ni počeo da razrađujem to sranje. Bio sam blizu nekoliko puta, ali se obično zainteresujem za takve žene sa kojima se, kako se na kraju ispostavi, baš ne slažem dobro. Neki moji prijatelji kažu da je to nešto što bi vredelo ispitati sa nekim koga plaćaš za to."

Volas se uvek zabavljao sa nekim. „Imao je mnogo veza“, kaže Ejmi. Imao je veze i u svom imaginarnom životu: kada sam ga posetio, jedan zid bio je prekriven ogromnim posterom Alanis Moriset. „Moja opsednutost Alanis Moriset usledila je nakon moje opsednutosti Melani Grifit, koja je trajala šest godina“, rekao je. „Pre toga je tu bila opsesija zbog koje su me jako začikivali, a to je grozna opsednutost Margaret Tačer. Tokom celih studija tu su bili poster Margaret Tačer i maštanja o Margaret Tačer. Zamišljao sam kako stvarno uživa u nečemu što sam rekao, naginje se ka meni i stavlja svoju ruku na moju!"

Uglavnom se zabavljao sa neurotičnim ženama – što je bio još jedan simptom njegove sramežljivosti. „Možete da kažete šta hoćete o njima, ali psihotične osobe će obično načiniti prvi korak.“ Posedovanje pasa je bilo manje komplikovano: „Nemaš taj osećaj da stalno povređuješ njihova osećanja."

Njegova anksioznost u vezi sa ljubavnim životom pokrivala je čitav spektar, a svaki delić tog mehanizma bio je pojedinačno proučavan. Ispričao mi je vic:

„Šta pisac kaže posle seksa?

Da li mi je bilo isto toliko dobro koliko i tebi?"

„U pisanju postoji određena mešavina iskrenosti i manipulacije, pokušaj da uvek proceniš kakav će tačno efekat nešto imati“, rekao je. „To je veoma dragocena veština koja zaista nekada treba da se isključi. Pretpostavljam da su pisci verovatno zabavni, vešti, zadovoljavajući i naočigled brižni partneri. No, to iskustvo za njih je često veoma usamljeničko."

Volas je jedne večeri upoznao Elizabet Vurcel, čiji su memoari o depresiji, *Prozac nacija* (*Prozac Nation*), bili nedavno izdati. Ona je mislila da on izgleda neuredno – nosio je džins i maramu na glavi – i veoma pametno. Neke druge večeri, Volas ju je dopratio kući iz restorana, sedeo sa njom u lobiju i neko vreme pokušavao da je nagovori da ga pozove gore u stan. To ju je šarmiralo: „Znaš, jeste da je imao taj neverovatan mozak, ali je na kraju krajeva ipak bio samo muškarac."

Volas i Vurcel nisu zaista razgovarali o ličnom iskustvu koje im je bilo zajedničko – o depresiji, istoriji konzumiranja opojnih supstanci, konsultacijama u ustanovi Maklin – već o svojoj profesiji, o tome kako se nosi sa slavom. Volas je opet sebi postavio nemoguće standarde. „Zaista ga je uznemiravalo postojanje mogućnosti da te uspeh pokvari“, priseća se Vurcel. „Veoma ga je interesovala čistota, ideja autentičnosti – kao što neke ljude zanima ideja o 'kul' ponašanju. On je to pretvorio u nauku."

Kada joj je Volas pisao, on je i dalje prečešljavao istu tu temu. „Krećem se unutar petlje u kojoj primećujem sve to što me čini egocentričnim i karijeristom i nelojalnim prema standardima i vrednostima koje prevazilaze moje tričave interese, i osećam da nisam jedan od

dobrih momaka. Ali kada uzmem u obzir činjenicu da me to, ako ništa drugo, barem zabrinjava, da primećujem sve načine na koje podbacujem u smislu integriteta – a pretpostavljam da ljudi bez ikakvog integriteta to možda ne primećuju i da ih to ne zabrinjava – onda se osećam bolje u vezi sa samim sobom. Sve je to veoma zbunjujuće. Mislim da sam veoma iskren, ali sam takođe i ponosan na to što sam iskren – gde me to onda postavlja?”

Oporavak od uspeha može biti isto toliko težak kao i oporavak od neuspeha. „Znate za onaj tik koji imaju bejzbol bacači koji igraju u velikoj ligi”, kaže njegova majka, „kada su svesni da su fantastično odigrali utakmicu – ali, joj, da li će moći to da ponove – pa stalno savijaju ruku kojom bacaju? Bilo je tu i toga. Kada bi rekao: ‘Okej. Dobro, to je ispalo dobro. Ali da li to mogu ponovo da uradim?’ Takav sam ja utisak imala. Senka je uvek vrebala u pozadini.”

I Volas je to tako posmatrao. „Veoma sam se brinuo”, rekao je, „da će to samo dovesti do toga da od sebe očekujem još više. A očekivanja se nalaze na tankoj granici. Do određene tačke mogu da budu motivacija, poput nekog bacača vatre koji ti neko drži iza dupeta. Nakon te tačke postaju toksična i paralizuju. Bojim se da ću zajebati stvar i zaroniti u sabijenu verziju onoga kroz šta sam prošao ranije.”

Mark Kostelo je takođe bio zabrinut. „Pisanje mu je postalo veoma naporno. Nije više dobijao te božje darove, nisu se više dešavali ti periodi od šest nedelja kada je uspevao da napiše tačno 120 stranica koje je namerio da napiše. Pa je pronalazio razonodu na drugim mestima.” Verio bi se, pa bi onda raskinuo veridbu. Zvao bi prijatelje telefonom: „Sledećeg vikenda, u subotu, moraš doći u Ročester u Minesoti, ženim se.” Ali onda bi to pomerio za nedelju, pa za narednu sedmicu, a na kraju bi sve otkazao.

„Nekoliko puta se skoro oženio”, kaže Ejmi. „Mislim da je na kraju krajeva to radio više zbog one druge osobe nego zbog sebe. A zatim bi shvatio da time toj osobi ne čini nikakvu uslugu.”

Volas je ispričao Kostelu o nekoj ženi sa kojom je započeo vezu. „Rekao je: ‘Ona se ljuti na mene zato što nikada ne želim da izađem iz kuće. – Dragi, hajdemo do tržnog centra. – Neću, želim da pišem. – Ali ti nikada zaista ne pišeš. – Ali ja ne znam da li ću imati inspiraciju. Zato moram da budem ovde u slučaju da se to desi.’ Ta situacija se ponavljala godinama.”

Volas je 2000. napisao pismo prijatelju Evanu Rajtu, saradniku lista *Rolling stoun*: „Znam da i dalje imam muke sa vezama. (Bome, ne da ih imam!) Ali počinjem sve više da uživam u sopstvenom društvu – uglavnom. Svaki dan imam mračne trenutke (a nekim danima mi je sve crno po ceo dan).” Pisao je da je upoznao neku ženu, a kada su stvari sa njom počele previše glatko da teku, odlučio je da prekine vezu. „Mislim da je ono što me najviše pokreće žudnja za ‘velikim DA’, za tim da me neko želi (bend *Cheap Trick* i dalje živi)... Tako da sada ne znam šta ću raditi. Verovatno ništa, što mi se čini da je znak koji mi univerzum ili njegov izvršni direktor šalje.”

U leto 2001, Volas se preselio u Kaliforniju, u grad Klermont, da bi radio kao profesor na Roj Edvard Dizni katedri za kreativno pisanje, na Pomona Koledžu. Objavljivao je priče i eseje, ali mu je pisanje stalno predstavljalo muku. Nakon što je za neki časopis napisao izveštaj o predsedničkoj kampanji Džona Makejna, iz 2000, napisao je svom agentu da će to pokazati njegovom uredniku da „sam još uvek sposoban da pišem dobro (znam, to je moja lična nesigurnost)”.

Volas je 1997. dobio Makartur nagradu za „genije”. „Ne smatram da mu je time učinjena usluga”, kaže Franzen. „To mu je dodelilo titulu ‘genija’, za čim je on, naravno, žudeo, čemu

je stremio i što je smatrao da zaslužuje. Ali mislim da je tada pomislio: 'Sada treba da budem još pametniji.'" Krajem 2001, Kostelo je nazvao Volasa. „Govorio je o tome koliko mu teško ide pisanje. A ja sam mu bezbrižno rekao: 'Dejvide, ti si genije.' Misleći pri tome da ga ljudi neće zaboraviti. Da neće završiti kao zaposleni u lancu prodavnica brze hrane *Vendiz*. Rekao je: 'Zbog toga svega samo mislim da sam uspeo i tebe da obmanem.'"

Volas je upoznao Karen Grin nekoliko meseci nakon što se preselio u Klermont. Grinova, koja je slikarka, divila se Dejvidovom radu. To je bila neka vrsta umetničke razmene, interdisciplinarni sastanak naslepo. „Želela je da naslika nekoliko slika nadahnutih nekim Dejvidovim pričama“, kaže njegova majka. „Imali su zajedničkog prijatelja, pa je htela da za-trazi dozvolu od Dejvida.“

„Potpuno se zatreskao“, priseća se Rajt. „Zvao je, bio je potpuno očaran, pričao je o njoj kao o presudnom životnom događaju.“ Franzen je upoznao Grinovu naredne godine. „Za otprilike tri minuta sam stekao utisak da je Dejvid konačno pronašao nekog ko je bio na visini zadatka koji je život sa njim predstavljao. Lepa je, neverovatno jaka, zaista prava odrasla osoba – centar njene ravnoteže nije imao nikakve veze sa tim što se 'dočepala' genijalnog Dejvida Volasa.“

Prvi put su se u javnosti pojavili kao par zajedno sa Volasovim roditeljima u julu 2003, kada su posetili Mejnski kulinarski festival, što će biti inspiracija za naslov njegove poslednje knjige, *Uzmimo jastoga* (*Consider the Lobster*). „Oboje su tako brzo mislili“, kaže njegov otac. „Skapirali bi stvari, pogledali se i prasnuli u smeh, a da nisu morali jedno drugom da objašnjavaju šta ih je to nateralo na smeh.“ Sledeće godine, Volas i Grinova su avionom otputovali do Ilinoisa, gde su živeli njegovi roditelji, i venčali se dva dana nakon Božića.

Njihovo venčanje je bilo iznenađenje. Dejvid je rekao majci da želi da vodi porodicu na „izuzetno šik“ ručak. Sali Volas je pretpostavila da se tu radi o Kareninom uticaju. „Dejvid nije u fazonu izuzetno šik stvari“, kaže ona. „Njegovo poimanje šika su možda dugačke pantalone umesto šortsa ili majica sa dve rupe umesto majice sa 18 rupa.“ Grinova i Volas su ranije otišli od kuće da bi „obavili neke posliće“, a Ejmi je smislila izgovor pod kojim je odvela roditelje do matičara na putu do restorana. „Popeli smo se“, kaže Sali, „i videli Karen kako drži buket, i svečano obučenog Dejvida sa cvetom na reveru, i onda smo sve shvatili. Izgledao je tako srećno, prosto je blistao od sreće.“ Njihov svadbeni ručak održan je u restoranu Urbana. „Dok smo odlazili, padao je sneg“, kaže Sali, „a Dejvid i Karen su se udaljili od nas. Dejvid je želeo da ih slikamo, pa ih je Džim slikao. Dejvid je poskakivao udarajući petom o petu. Tu sliku smo iskoristili za objavu venčanja.“

Prema članovima Volasove porodice i njegovim prijateljima, poslednjih šest godina njegovog života – do poslednje godine – bile su njegove najsrećnije godine. Bio je to srećan brak, život na univerzitetu je bio dobar, Karen i Dejvid su imali dva psa, Vornera i Belu, i kupili su divnu kuću. „Dejvid u pravoj kući“, kaže Franzen, „sa pravim nameštajem i pravim stilom.“

Franzen se činilo da gleda Volasa kako odrasta. U Dejvidu je postojalo neko namerno izbegavanje onog normalnog. Jednom su otišli na neku književnu zabavu u gradu. Ušli su zajedno kroz ulazna vrata, ali kada je Franzen stigao do kuhinje, shvatio je da je Dejvid nestao. „Vratio sam se i pretražio čitav stan“, prisećao se Franzen. „Ušao je u kupatilo da bi me se otarasio, potom se okrenuo na peti i izašao kroz ista ulazna vrata kroz koja smo malopre ušli.“

Sada više nije radio takve stvari. „Imao je čemu da se nada“, rekao je Franzen. „Imao je sredstva da postane odraslija, celovitija osoba.“

A zatim su tu bili i psi. „Gajio je naklonost ka psima koji su bili zlostavljani i koji nisu imali velike šanse da pronađu gazdu koji bi imao dovoljno strpljenja za njih“, kaže Franzen. „Da li zbog toga što se na neki način poistovećivao sa njima ili možda zbog sažaljenja, sprovođenje discipline mu je teško padalo. Ali nisi mogao da vidiš njegovu pažljivost prema psima a da ti knedla ne zastane u grlu.“

Zbog toga što se osećao bezbedno, Volas je počeo da govori o skidanju sa nardila, anti-depresiva koji je uzimao već skoro dve decenije. Taj lek je imao mnogo sporednih efekata, uključujući i rizik od visokog krvnog pritiska. „To je bio jedan od stalnih uzroka mog morbidnog strahovanja za Dejvida – da neće baš dugo živeti zbog konstantnog habanja srca“, kaže Franzen. „Brinuo sam se da ću ga izgubiti kada bude u ranim pedesetim.“ Kostelo je rekao da se Volas žalio da se zbog leka oseća „profiltrirano“. „Rekao je: ‘Ne želim da budem na tome do kraja života.’ Želeo je da u većoj meri bude član ljudske rase.“

Juna 2007, Volas i Grinova su bili u nekom indijskom restoranu u Klermontu sa Dejvidovim roditeljima. Dejvidu je odjednom veoma pozlilo – osećao je jake bolove u stomaku. Ti bolovi su se nastavili i tokom narednih dana. Kada je otišao kod lekara, rečeno mu je da je moguće da je to uzrokovalo nešto što je pojeo u kombinaciji sa nardilom. Predložili su mu da pokuša da prestane sa uzimanjem leka i da isproba neki drugi pristup.

„Tako je tada“, kaže njegova sestra Ejmi sa gorčinom u glasu, „to bilo odlučeno: ‘Eto, bože, mi smo napravili toliko veliki pomak u farmaciji tokom poslednje dve decenije da sam siguran da možemo da pronađemo nešto što može da sredi tu dosadnu depresiju bez svih tih sporednih efekata.’ Nisu imali pojma da je to jedina stvar koja ga održava u životu.“

Volas je morao postepeno da prestane sa starim lekom i zatim postepeno uvede nov lek. „Znao je da će to biti teško“, kaže Franzen. „Ali osećao je da konačno može sebi da *pri-ušti* godinu dana za taj poduhvat. Pretpostavljao je da će morati da uzima neki drugi lek, barem privremeno. Bio je perfekcionista, znaš? Želeo je bude savršen, a uzimanje nardila nije bilo savršeno.“

Tog leta, Dejvid je počeo postepeno da prestaje sa uzimanjem nardila. Njegovi lekari su počeli da mu prepisuju druge lekove, ali se činilo da mu nijedan od njih ne pomaže. „Nisu ništa mogli da nađu“, kaže tiho njegova majka. „Ništa.“ Dejvid je u septembru zamolio Ejmi da preskoči svoju godišnju posetu tokom jesenjeg raspusta. Nije bio sposoban za to. Njegovi simptomi su do oktobra postali toliko loši da je bio zreo za bolnicu. Njegovi roditelji nisu znali šta da rade. „To je počelo da me brine“, kaže Sali, „ali bi mi se onda učinilo da je u redu.“ Počeo je da gubi na težini. Te jeseni je ponovo izgledao kao mladi student: poduže kose, prodornog pogleda, kao da je upravo izašao iz učionice na Amherstu.

Kada je Ejmi pričala sa njim preko telefona, „ponekad je bio onaj stari“, kaže ona. „Najgore pitanje koje si mogao postaviti Dejvidu te poslednje godine bilo je: ‘Kako si?’ A skoro je nemoguće voditi razgovor sa nekim koga ne viđaš redovno, a da ne postaviš to pitanje.“ Volas je bio veoma iskren prema njoj. Odgovorio bi: „Nisam dobro. Pokušavam da budem, ali nisam dobro.“

Uprkos borbi koja se odvijala u njemu, Volas je uspeo da nastavi sa podučavanjem. Bio je posvećen svojim studentima: na kratku priču bi napisao komentar od šest stranica, šalio

se sa studentima na času, terao ih da se još više trude. Za vreme konsultacija, ako bi mu neko postavio pitanje vezano za gramatiku na koje ne bi znao da odgovori, zvao bi svoju majku. „Nazvao bi me i rekao: 'Mama, ovde mi je jedan student. Objasni mi još jednom zašto je ovo pogrešno.' U pozadini bih čula studenta kako se kikoće: 'Evo Dejvid Foster Volas zove svoju majku.'”

Početkom maja, na kraju školske godine, otišao je u obližnji kafe sa nekim studentima četvrte godine kojima je predavao fikciju. Volas je odgovorio na njihova pitanja puna strepnje o budućnosti koju kao pisci mogu da očekuju. „Na kraju su ga ophrvale emocije”, priseća se Benet Smit, jedan od njegovih studenata. „Počeo je da nam govori koliko ćemo mu nedostajati i počeo je da plače. A pošto nikada do tad nisam video Dejva kako plače, mislio sam da se samo šali. Onda je, na naš užas, malo zašmrcao i rekao: 'Slobodno se smejte – ja eto plačem – ali ćete mi svi vi stvarno nedostajati.'”

Njegovi roditelji su planirali da ga posete sledećeg meseca. Kada je Sali u junu razgovarala sa sinom, on je rekao: „Jedva čekam, biće divno, biće nam jako zabavno.” Sledećeg dana ju je nazvao i rekao: „Mama, možeš li da mi učiniš dve stvari. Možeš li, molim te, da ne dođeš?” Ona je pristala. Onda je Volas zamolio: „Molim te, nemoj dopustiti da ti ovo povredi osećanja.”

Nijedan lek nije bio efikasan; depresija nije nestajala. „Nakon tih apsolutno paklenih godinu dana za Dejvida”, kaže Sali, „odlučili su da mu ponovo prepisu nardil.” Lekari su mu takođe prepisali dvanaest tretmana elektrokonvulzivnom terapijom, dok lekovi ne počnu da deluju. „Dvanaest”, ponavlja Sali. „To su tako surovi tretmani”, kaže Džim. „Tada je postalo jasno da je situacija baš loša.”

Volas se uvek stravično plašio šok terapije. „To me užasava”, rekao mi je 1996. „Mozak je sve što imam. Ali razumem da možeš da dođeš do određene tačke kada preklinješ da ti je prepisu.”

Krajem juna, Franzen, koji je bio u Berlinu, počeo je da se brine. „Zapravo sam se probudio jedne noći”, kaže on. „Naša komunikacija je imala određeni ritam, i pomislio sam: 'Već jako dugo se nisam čuo sa Dejvom.'” Kada ga je Franzen nazvao telefonom, javila se Karen i rekla mu da odmah dođe: Dejvid je pokušao da se ubije.

U julu je Franzen proveo nedelju dana sa Volasom. Dejvid je tokom prethodnih godinu dana omršavio 31 kilogram. „Nikada ga nisam video tako mršavog. U očima je imao neki prestravljen, neizmerno tužan i dalek pogled. Ipak, i sa samo tih deset procenata snage, bio je zabavno društvo.”

Franzen je sedeo sa Volasom u dnevnoj sobi i igrao se sa psima, ili je izlazio napolje sa Dejvidom kada je Dejvid pušio. „Raspravljali smo se oko nekih stvari. Izgovarao je svoju uobičajenu rečenicu: 'Pseća usta su praktično antiseptik, toliko su čista. Za razliku od ljudske pljuvačke, pseća pljuvačka je fantastično otporna na bacile.'” Kada je odlazio, Volas mu se zahvalio što ga je posetio. „Osetio sam zahvalnost što mi je dopustio da budem tamo”, kaže Franzen.

Nakon šest nedelja, Volas je zamolio roditelje da dođu u Kaliforniju. Nardil mu nije pomagao. To može da se desi sa antidepresivima: pacijent prestane da koristi neki lek, a kada ponovo počne da ga uzima lek više nije efikasan. Volas nije mogao da spava. Plašio se da izađe iz kuće. Pitao je: „Šta ako sretnem nekog svog studenta?”

„Nije želeo da ga iko vidi takvog“, kaže njegov otac. „Strašno je izgledao. Da ga je video neki njegov student, siguran sam da bi ga pritisnuo na grudi i zagrlio.“

Volasovi roditelji su ostali deset dana. „Bio je naprosto očajan“, kaže njegova majka. „Bojao se da nikada neće uspeti da se izvuče. Patio je. Mi smo ga samo grlili, govorili mu da ako izdrži još malo da će se sve srediti. Dugo je bio veoma hrabar.“

Volas i njegovi roditelji su ustajali u šest ujutro i išli da prošetaju pse. Gledali su seriju *The Wire* na DVD-u, razgovarali. Sali je pripremala Dejvidova omiljena jela, tešku hranu koja služi kao uteha – pite s mesom, jela zapečena u rerni, jagode sa šlagom.

„Neprestano smo mu govorili da nam je neizmerno drago što je živ“, priseća se njegova majka. „Ali mislim da je već tada napuštao planetu. Prosto nije više mogao sve to da podnese.“

Jednog popodneva pre nego što su otišli, Dejvid je bio veoma uznemiren. Njegova majka je sela pored njega na pod. „Mazila sam ga po ruci. Rekao je da mu je drago što sam ja njegova majka. Ja sam mu rekla da mi je to čast.“

Krajem avgusta, Franzen je nazvao Dejvida. Tokom celog tog leta mu je govorio da bez obzira na to koliko su stvari loše u tom trenutku, da će biti bolje i da će se onda osećati bolje nego ikada pre. Dejvid je na to govorio: „Nastavi to da mi govoriš – pomaže mi.“ Ali ovog puta nije pomagalo. „Bio je negde daleko“, kaže Franzen.

Nekoliko nedelja nakon toga, Karen je na nekoliko sati ostavila Dejvida samog sa psima kod kuće. Kada se vratila kući te večeri, Dejvid je bio mrtav. Obesio se.

„Ne mogu da izbacim tu sliku iz glave“, kaže njegova sestra. „Dejvid i njegovi psi, i mračno je. Sigurna sam da ih je poljubio u usta i izvinio im se.“

(S engleskog prevela Sonja Gobec)